

MGR. LEFÈBVRE EN DE GODSDIENSTVRIJHEID

Kanttekeningen in de marge van de affaire "Bisschop Williamson"

Op 24 januari 2009 werd bekend gemaakt dat paus Benedictus XVI de excommunicatie had opgeheven waardoor de vier bisschoppen van de Sint Pius X Broederschap sinds 1988 waren getroffen, toen zij van aartsbisschop mgr. Marcel Lefèbvre de bisschopswijding hadden ontvangen zonder mandaat van de Apostolische Stoel. Het opheffen van de excommunicatie, op verzoek van de overste van de Broederschap, houdt niet in dat daarmee ook de volledige gemeenschap van dit instituut met de Paus en het Bisschoppencollege hersteld is. Daarvoor zullen verdere stappen nodig zijn waarbij ook meer inhoudelijke thema's zullen moeten worden besproken.

Één van de vier Bisschoppen, mgr. R. Williamson, heeft volstrekt verwerpelijke en vreemde opvattingen - onder meer over de Jodenvervolging in de tweede wereldoorlog, maar ook over allerlei andere zaken - in de media gebracht, die door de leiding van de Broederschap worden afgewezen. De opheffing van de excommunicatie staat hier los van: een excommunicatie is een "verbeteringsstraf" en iemand heeft het recht daarvan te worden ontslagen als hij niet langer halsstarrig volhardt in het delict waarvoor hij de straf heeft opgelegd gekregen. Wanneer de delinquent terugkeert van zijn halsstarrigheid, kan kwijtschelding van de excommunicatie niet geweigerd worden (CIC '83, c. 1358 §1). De paus heeft het verzoek om kwijtschelding en de - in vrij algemene termen gestelde - trouw- en afhankelijkheidsbetuiging van de overste, bisschop B. Fellay, namens de vier geëxcommuniceerde bisschoppen, als zo'n terugkeer van halsstarrigheid inzake de ongeoorloofd ontvangen Bisschopswijding willen interpreteren en de excommunicatie kwijt gescholden. Bij het bekendmaken van de opheffing van de excommunicaties werd reeds afstand genomen van de uitlatingen van Bisschop Williamson. Het uiterst merkwaardige gedrag van deze Bisschop zal vrijwel zeker tot meer penibele situaties leiden.

Voor het herstel van de volledige communio is een bespreking van nog andere thema's nodig. Terzake van de documenten van het tweede Vaticaans concilie worden door de leiding van de Broederschap twijfels en reserves geuit op het gebied van vooral de collegialiteit en de oecumene. Andere thema's betreffen de visie van de concilie-verklaring *Dignitatis Humanae* over de godsdienstvrijheid en in mindere mate de verklaring van dit concilie over de grote godsdiensten *Nostra Aetate*, die echter door verschillende postconciliaire documenten op een voor de Broederschap verhelderende wijze is toegelicht in twee documenten van de Congregatie voor de geloofsleer. Dat geldt ook voor de verhouding van de Kerk tot de niet-katholieke christelijke Kerken en gemeenschappen, waarover deze zelfde documenten een belangrijke verheldering bieden, terwijl de twistpunten rond de liturgie grotendeels zijn opgelost door het motu proprio *Summorum Pontificum*. Het vraagstuk van de collegialiteit werd na het concilie eveneens in verschillende documenten besproken en verhelderd. Wellicht kan in de toekomst ook op het terrein van de godsdienstvrijheid een officiële, verduidelijkende stellingname van het leergezag worden tegemoet gezien. De conciliaire leer over godsdienstvrijheid is een van de belangrijkste thema's waarover de stichter van de St. Pius X Broederschap zich sterk negatief heeft uitgelaten en die hij ten tijde van het concilie "het paard van Troje" noemde en een leer die zo verleidelijk is als de appel voor Eva.

Over de verschillende meningen over de godsdienstvrijheid die tijdens het concilie werden geuit, schreef ik in 1987 een artikel waarin ik de verschillende standpunten zo zorgvuldig mogelijk probeerde weer te geven. In een persoonlijke reactie op dit artikel, schreef Mgr. Lefèbvre op 4 juni 1987 het volgende (in vertaling), waaruit zeer goed blijkt dat in het gedachtengoed van mgr. Lefèbvre (en van de St. Pius X Broederschap) een niet-democratisch staatsconcept zo ongeveer als leer van de Kerk wordt gezien: *"Zeereerwaarde heer, met zeer grote interesse heb ik Uw werk over de Verklaring "Dignitatis Humanae" van het tweede Vaticaans concilie doorgelezen. De kwestie van de godsdienstvrijheid is van zeer groot belang vanwege de praktische consequenties met*

betrekking tot het doel van de burgerlijke Staat. En ik ben van mening dat Uw conclusie de sleutel is van dit vraagstuk: namelijk de definitie van de burgerlijke maatschappij. Volgens mij is er slechts één definitie mogelijk, die de uitdrukking is van de doelstelling van de burgerlijke maatschappij volgens de wil van de Schepper. Deze definitie, oftewel doelstelling, kan er maar één zijn, zoals wordt uitgedrukt in alle documenten van het Leergezag van de Kerk (met name in de Encycliek van Leo XIII). Derhalve moeten wij ten aanzien van de verkeerde godsdiensten verdraagzaamheid beoefenen en geen godsdienstvrijheid, zoals U goed hebt beschreven in Uw conclusie. Het is zeer ernstig definitie van de burgerlijke maatschappij te veranderen, of van de godsdienstvrijheid; het is zeer gevaarlijk op ambigue wijze over menselijke waardigheid te spreken, door de ontologische waardigheid te gebruiken op het terrein van de morele waardigheid. Volgens mij staan wezenlijk twee oplossingen tegenover elkaar: de eerste is de katholieke oplossing, die gefundeerd is op de definities en distincties die altijd in gebruik zijn geweest in het traditionele leergezag van de Kerk:

een definitie van de vrijheid in betrekking tot de waarheid en tot God;

een definitie van de godsdienstvrijheid, dit is van de vrijheid van de ware godsdienst;

een definitie van de menselijke waardigheid, dit is van de morele waardigheid;

een definitie van de staat of van de burgerlijke maatschappij in betrekking tot het naaste doel en tot het einddoel;

onderscheid tussen inwendige menselijke handelingen, uitwendige private en uitwendige publieke;

onderscheid tussen een geweten dat de waarheid aanhangt en een dat de dwaling aanhangt.

De tweede oplossing is de liberale oplossing met verkeerde definities, met dubbelzinnige begrippen, onder invloed van het moderne liberalisme ten aanzien van een staat zonder godsdienst en godsdienstvrijheid.

De consequenties van deze oplossing zijn de oorzaken van de vernietiging van de kerk.

Mocht men toch terugkeren tot de katholieke leer omwille van de vernieuwing van de Kerk tot heil van de zielen. Laten wij bidden voor elkaar. In de harten van Jezus en Maria. + Marcel Lefèbvre

De oorspronkelijke Latijnse tekst luidt:

"Reverendissime Domine, Cum maximo interesse perlegi laborem tuum relate ad Declarationem Concilii Vaticani II "Dignitatis humanae". Quaestio de "libertate religiosa" est maximi momenti propter consequentias practicas circa finem Status civilis. Et existimo tuam conclusionem esse clavem huius quaestionis; scilicet definitionem societatis civilis. Mihi videtur adesse unam solam definitionem possibilem, quae est expressio finalitatis societatis civilis secundum voluntatem Creatoris. Haec definitio, sive finalitas non potest esse nisi unica, ut exprimitur in omnibus documentis Magisterii Ecclesiae (speciatim in Litteris encyclicis Leonis XIII). Ideoque, relate ad falsas religiones debemus exercere tolerantiam et non libertatem religiosam, ut bene scripsisti in tua conclusione. Gravissimum est mutare definitionem societatis civilis, aut libertatis religiosae; periculosissimum est loqui cum ambiguitate de dignitate humana, utendo de dignitate ontologica in campo dignitatis moralis. Mihi videtur quod essentialiter opponuntur duae solutiones quaestionis de libertate religiosa: prima est solutio catholica fundata in definitionibus et distinctionibus semper in usu in Magisterio traditionali Ecclesiae:

definitio libertatis relate ad veritatem et ad Deum;

definitio libertatis religiosae i.e. libertatis verae religionis;

definitio dignitatis humanae i.e. dignitatis moralis;

definitio status aut societatis civilis relate ad finem proximum et finem ultimum;

distinctio inter actus humanos internos, externos privatos, externos publicos;

distinctio inter conscientiam veritati adhaerentem vel errori adhaerentem.

Secunda solutio est solutio liberalis cum falsis definitionibus, cum notionibus aequivocis, sub influxu liberalismi moderni relate ad statum sine religione et ad libertatem conscientiae.

Consequentiae huius solutionis causae sunt destructionis Ecclesiae. Utinam redeatur ad

catholicam doctrinam propter renovationem Ecclesiae ad salutem animarum. Oremus pro invicem. In cordibus Iesu et Mariae. + Marcel Lefèbvre".

Het antwoord dat ik hierop heb gegeven d.d. 26.8.1987 - hoofdzakelijk om aan te geven dat een democratisch concept van de burgerlijke maatschappij ("rechtsstaat") niet tegen het katholieke geloof is -, luidt als volgt, in Nederlandse vertaling:

"Van harte dank ik U voor de brief die Uwe Excellentie mij op 4 juni 1987 heeft geschreven. Uwe Excellentie heeft Uw visie duidelijk weergegeven. Wij zijn het erover eens, zoals Uwe Excellentie mij heeft geschreven, dat de definitie van de Staat en de burgerlijke maatschappij de sleutel is van dit vraagstuk. Uwe Excellentie heeft dit, mijns inziens, zeer goed begrepen. Het verschil zit in de beoordeling van een meer "beperkte" definitie van de Staat (de "Rechtsstaat"), die volgens mij op geen enkele wijze per se strijdig is met de traditionele leer van de Kerk. Op die manier ligt niet alleen bij het Staatsapparaat, maar bij alle burgers de bevoegdheid en de morele verplichting om door hun stem de burgerlijke maatschappij in te richten volgens de wil van de Schepper. Inderdaad is het alleen geoorloofd - wanneer de vereiste voorwaarden vervuld zijn - wat niet waar is te tolereren. Nogmaals dank ik Uwe Excellentie. Ik bid God met aandrang dat Hij ons tot groter eenheid moge voeren en dat Hij Uwe Excellentie Zijn genade en zegen moge verlenen om altijd en overal in Hem te kunnen blijven. In de harten van Jezus en Maria, J. Hendriks pr.

De Latijnse tekst luidt:

"Ex toto corde gratias ago pro litteris, quae Excellentia Vestra me scripsit die 4 junii 1987 (..) Mentem suam aperuit Exc. V. claro modo. Consentimus, uti scripsit Excellentia Vestra, definitionem Status societatisque civilis esse clavem huius quaestionis. Mihi videtur Excellentiam Vestram hoc peroptime intellexisse. Discrimen est in aestimatione Status definitionis magis "restrictae" (Status iuridici), quae meo iudicio nullo modo traditionalem Ecclesiae doctrinam per se oppugnat. Hoc modo non "apparatus" Status, sed civibus omnibus est facultas et moralis obligatio ut suffragiis suis societatem civilem ordinent secundum Creatoris voluntatem. Solummodo tolerare utique fas est -debitis condicionibus impletis - ea quae non sunt vera. Iterum gratias Excellentiae Vestrae ago. Instante oro Deum, ut nos ad maiorem unitatem perducatur et Excellentiae Vestrae suas tribuat gratiam et benedictionem ut semper et ubique in Eo manere possit. In cordibus Iesu et Maria, sac. Joannes Hendriks".

Er is dus zeker nog een flinke weg te gaan voordat de volledige eenheid met de broederschap bereikt kan worden.

rector J. Hendriks

Zie over deze materie en de visie van het tweede Vaticaanse concilie: J. Hendriks, *Vaticanum II en verder...* (uitg. Colomba, Oegstgeest, 2006, 2e druk)